

יד
מהרי"ן

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
בא
שבט ה'תשע"ח ב'שכ"ט
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור הפיסקא המתחילה באות צד"י בפיוט ברוך אדיר במרומים וכו'. לשם מה צריך את כל ההוספות שבתפילה, כגון פיוטים ותפילות ושירים ותושבחות וכדו', ולא להסתפק בנוסח התפילה שקבעו אנשי כנסת הגדולה. מדוע שינו אבותינו והעדיפו לקרוא את שם הפרשה 'בא' ולא 'כי אני הכבדתי' כפי שהיה נהוג בעבר.

דברי חיזוק והתעוררות לימי השובבי"ם, וביאור גירסתנו 'שובו בנים, שובבים', ולא כמופיע בספרי הדפוסים 'שובו, בנים שובבים'.

דברי בעל שבט מוסר בעניין קיום מצוות שהם סגולות ללא תעניות וסיגופים. שלשה תירוצים ממרן שליט"א מדוע אין חשש להוסיף את תפילת יהי רצון וכו' המיוחדת לתיקון עון קרי וניצוצות שז"ל, בתוך ברכת תקע בשופר גדול וכו' שבשמונה עשרה.

תשובה לשואל מדוע השמיט מרן שליט"א בספר פסקי מהרי"ץ את דברי מהרי"ץ בעץ חיים 'וימשוך אמן יהא שמיה רבא וכו'. השמטת כמה מלים מדברי מהרי"ץ בע"ח בכל ההדפסות שישנן, וראיה שכת"י קאדי אינו כתי"ק של מהרי"ץ.

סיפור על הגר"ש וולבה זצ"ל ובנו שחזר בתשובה עקב יחסו החם והמלבב למרות שפרק עול, ובזכות כך הוא כיום ראש ישיבה חשוב בארה"ב. בכל אדם ישנה מעלה מיוחדת שאין בחבירו.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק
טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741
דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642
שלוחה 6

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור בדיסקים ובקו "קול יהודי תימן" – 432

השיעור מוקדש

השיעור מוקדש להצלחת הברמצוה ה"ה יהודה הי"ו,
בן ידידנו הנעלה הרה"ג מאיר ליאור לוי שליט"א.
יה"ר שיזכה לגדול במעלות התורה ויראת שמים,
וימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבו לטובה, אכ"ר.

השיעור מוקדש להצלחת הברמצוה ה"ה יהודה הי"ו, בן ידידנו הנעלה הרה"ג מאיר ליאור לוי שליט"א מירושלים עיקר"ת.

יהי רצון, כפי שהאב עושה גדולות ונצורות להגדיל תורה ולהאדירה, בספרים "אור ההלכה" וקו ההודעות "קול יהודי תימן" וכהנה וכהנה הרשימה ארוכה, כך יוסיף חיל גם בנו שיחי, לעלות במעלות התורה, ויהי רצון שיוסיף להיות עוד יותר מן האב. הרי כתוב, בכל אדם מתקנא, חוץ מבנו ותלמידו. המקום ברוך הוא יזכה את חתן הברמצוה יהודה יצ"ו, לעלות במעלות התורה ויראת שמים, אכ"ר.

ביאור הפסקא המתחילה באות צד"י בפיוט ברוך אדיר במרומים וכו'.

ברוך צדיק יצר את העולם בחכמה, ותלה ארץ על בלימה, ועוטה אור כשלמה, ברוך הוא.

זאת הפסקא המתחילה באות צד"י, בפיוט 'ברוך אדיר במרומים'.

ישנה גירסא אחרת, 'ברוך צדיק יצר את האדם בחכמה'. וכך קיבלתי גם מפי אאמו"ר זצ"ל. מובן כי כך נהגו בפועל לומר.

לכאורה, הגירסא 'העולם', יותר נכונה. כי לגבי 'האדם', הרי זה כבר כתוב לעיל, בפסקא המתחילה באות נו"ן, 'ברוך נותן באדם רוח חכמה'. וכי הוא מכפיל זאת שוב, שהקב"ה יצר את האדם בחכמה?

אבל, זאת איננה ראייה. כי בברכת 'אשר יצר את האדם בחכמה וברא בו נקבים נקבים', ישנם שני פירושים לגבי הכוונה. לדעת הש"ע [סי' ו' ס"א] הפירוש הוא, כי הקב"ה ברא את האדם בחכמה נפלאה. אבל מהרי"ץ בעץ חיים [דף ו' ע"א] מפרש, כי הכוונה היא שהקב"ה נתן באדם חכמה. וז"ל מהרי"ץ, בחכמה, פירוש שנתן לו חכמה יעו"ש. אח"כ הוא אמנם מביא את פירוש השלחן ערוך, אך בלשון "יש מפרשים". נמצא כי את הפירוש הסתמי והעיקרי, קבע מהרי"ץ כנז' לעיל.

[בהמשך השיעור נחזור שוב לזאת בעזרת ה', לגבי עניינת אמן יהא שמיה רבא].

מפרשים רבים דנים בכך, כגון העץ יוסף המובא בסידור אוצר התפילות ועוד ספרים, האם יצר את האדם בחכמה היינו, שהקב"ה יצר את האדם עם חכמה. ולמרות שלכאורה זה לא נושא הברכה, כי כאן המדובר לגבי אדם שיצא לנקביו, אבל מ"מ הדבר קשור אל הגוף, כי בגוף האדם ניכרת חכמת הקב"ה. בהמשך מפרטים את התועלת, מבחינת כלל האיברים, 'מהם סתומים ומהם פתוחים, שאם יסתם וכו' רופא כל בשר', זאת הפליאה והחכמה של הקב"ה ביצירת גוף האדם, שהאוכל לא מזיק לו, גם כשהפסולת יוצאת מן הגוף, שע"כ האדם בריא ושלם. כי ח"ו אם הפסולת היתה נשארת ומתעפשת, אזי כל הרופאים שבעולם לא היו מצליחים לרפא אותו. אבל הקב"ה ברא זאת בדרך הטבע, שהגוף בורר ופולט את הפסולת. לכן מתחילים עם הגוף, שהאדם נברא ונוצר בחכמה. דהיינו, הכרת פניו ענתה בו, האדם הוא עומד ניצב ומדבר, הקב"ה נתן לו חכמה הניכרת על הפנים שלו. זהו יצר את האדם, מלשון צורה.

אבל ישנו פירוש אחר, שהכוונה היא שהקב"ה יצר את האדם בחכמה, דהיינו שיש חכמה גדולה באופן בריאת הגוף. דיברתי על כך כאן בבית הכנסת בליל שבת, וכן רשום אצלי אריכות בנושא זה בכתובים בתשובה לשואל, לכן אקצר כעת כאן.

ממילא יוצא עכ"פ כי גם בפיוט שהבאנו, אין כאן כפילות. 'נותן באדם רוח חכמה', והוא גם יצר את האדם בחכמה. למעלה מדובר על רוח החכמה שנתן באדם, וכאן מדובר על שהוא יצר האדם בחכמה, וכפי שפירש מרן הש"ע, שהקב"ה ברא את האדם בחכמה גדולה. כל איברי הגוף הם מסודרים הדק היטב, הכל כפי מה שצריך, בכל האיברים ישנה תועלת, והכל במדה במשקל ובמשורה.

ממשיך הפייטן ואומר, 'ותולה ארץ על בלימה', כבר דיברנו על הנושא הזה [שיעור מוצש"ק ויחי ה'תשע"ח], והבאנו את הפסוק בספר איוב [איוב

שכביכול הוא מחזיק אותו. אלא, העולם, כדור הארץ, עומד על כלום. הדבר רק מחזיק אותו, מן הבחינה הרוחנית.

לכן, אי אפשר לפרש את הדברים כפישוטם, כי במציאות הדבר אינו יכול להיות, שהארץ עומדת על עמודים, והעמודים על מים. איך אפשר להעמיד עמודים על מים? והמים על הרים, וההרים על הרוח וכו'? מובן מאליו שאלו אינם דברים כמשמעותם.

אח"כ מובא בגמ', 'חצבה עמודיה שבעה', כנראה הביאור הוא, שהרי כתוב במסכת שבת, כי ספר במדבר נחלק לשלשה ספרים, 'זיהי בנסוע וגו' זהו ספר בפני עצמו. ואח"כ מובא שם בגמ' חגיגה, שהעולם עומד על צדיק, 'צדיק יסוד עולם'. הדברים אינם מדברים על הפשט הפשוט, אלא על דברים יותר גבוהים. וע"ע מהרש"א מהר"ל בן יהודה עמ"ס חגיגה שם, ובשאר הספרים.

ממילא ברור, שאין כאן שום סתירה.

ממשיך הפייטן ואומר, 'עוטה אור כשלמה', כך הוא לשון הפסוק בתהלים וק"ד, ב"ן, במזמור 'ברכי נפשי את יי', עוטה אור כשלמה נוטה שמים פריעה.

ישנם שני פירושים, לגבי המלים 'עוטה אור כשלמה', כמ"ש שם הרד"ק. או שהקב"ה בעצמו 'עוטה אור כשלמה', כביכול אור מסביבו, או שהקב"ה נותן את האור על כדור הארץ, דהיינו ע"י השמש, וממילא 'עוטה' זהו כמו פועל יוצא, כמו מעטה אור.

לכאורה הפייטן, כיון שהוא מדבר על כדור הארץ, כנראה הוא מתכווין כאן לפי הפירוש השני, שהעולם שלנו 'עוטה אור כשלמה'. דהיינו, האור, אינו חוזר כלפי הקב"ה. אלא ממשיך כפי שהוא אמר בהתחלה, ברוך צדיק יצר את "העולם" בחכמה.

כ"ו, ז"ל, נוטה צפון על תהו, תלה ארץ על בלי מה. דהיינו, כדור הארץ עומד, על 'בלי-מה'. המלה 'בלימה', נחלקת לשנים. כלומר, על כלום. במאמר פיו של הקב"ה.

בגמרא במסכת חגיגה [דף י"ב ע"ב] מובא כך, תניא ר' יוסי אומר, אוי להם לבריות, שראות ואינן יודעות מה ראות, עומדות ואינן יודעות על מה הן עומדות. הארץ על מה עומדת? על העמודים. שנאמר [איוב ט', ו'], המרגיז ארץ ממקומה ועמודיה יתפלצו. עמודים, על המים. שנאמר [תהלים קל"ו, ו'], לרקע הארץ על המים. מים, על ההרים. שנאמר [תהלים ק"ד, ו'], על הרים יעמדו מים. הרים, ברוח. שנאמר [עמוס ד', י"ג], כי הנה יוצר הרים וברא רוח. רוח, בסערה. שנאמר [תהלים קמ"ח, ח'], רוח סערה עשה דברו. סערה, תלויה בזרועו של הקב"ה. שנאמר [דברים ל"ג, כ"ז], ומתחת זרעת עולם.

וחכמים אומרים, על י"ב עמודים עומדת. שנאמר [דברים ל"ב, ח'], יצב גבלת עמים למספר בני ישראל. ויש אומרים, ז' עמודים. שנאמר [משלי ט', א'], חצבה עמודיה שבעה. ר"א בן שמוע אומר, על עמוד אחד, וצדיק שמו. שנאמר [משלי י', כ"ה], וצדיק יסוד עולם.

יש כאן, כמה דעות. לדעת רבי יוסי, לא כתוב את מספר העמודים, כתוב רק שהעולם עומד על העמודים. לכאורה, מיעוט רבים שתים. אח"כ חכמים אומרים, י"ב עמודים, כנגד י"ב השבטים. וי"א, על שבעה עמודים. וי"א על עמוד אחד.

אבל הרי אמרנו, 'תולה ארץ על בלימה'?

אלא מאי, כאן לא מדברים על הדבר הגשמי, אלא מן הבחינה הרוחנית. כעין מה שכתוב במשנה [אבות פרק א' משנה ב'], על שלשה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים. ברור כי אין הכוונה שהעולם עומד על כך מן הבחינה הגשמית,

לשם מה צריך את כל ההוספות שבתפילה, כגון פיוטים ותפילות ושירים ותושבחות וכדו', ולא להסתפק בנוסח התפילה שקבעו אנשי כנסת הגדולה. לכאורה, ישנה שאלה. אנשי כנסת הגדולה תיקנו לנו נוסח תפילות, ובמשך הדורות הוסיפו החכמים הרבה פסקאות לתפילה, אשר בדורות הראשונים לא היו אומרים אותם. כמר כן הוסיפו הרבה פיוטים, פייטנים רבים חיברו שירים. בשביל מה צריך את כל התוספות הללו? לא מספיק מה שקבעו הראשונים והקדמונים, שצריך להוסיף עוד ועוד?

מחבר הפיוט 'ברוך אדיר במרומים', אומר בסוף הפיוט לפני 'ברוך שאמר', ברוך תם ברא עולמו ואמר, לעשות רצונו כמו שאמר, וקרא זה אל זה ואמר, ברוך שאמר וכו'. זו רשות, כמו הקדמה, אחרי המהולל ולפני ברוך שאמר. המחבר הוא מהר"ר שלמה בן יעקב, יש לו עוד 'רשות' ל'אדון העולמים', ועוד כל מיני תפילות. על-שמו קראתי את שמו של בני השני, הרב שלמה יצ"ו, כיום תושב ירושלים עיקו"ת.

הרבה גדולי ישראל חיברו פיוטים, כגון 'רשות' ל'נשמת', והתפילה שלפני תקיעת שופר, וכן בחגים ובמועדים, ושירים ותושבחות בלי גבול. לשם מה צריך כל זאת? וכי לא מספיק ספר תהלים שחיבר דוד המלך ע"ה? וכן לגבי התפילה, מדוע הוסיפו הרבה דברים בתוך התפילה?

אלא מאי. התפילה היא כנגד הקרבן. בתפילות שלנו אנו משלימים את מה שבעוה"ר חסר לנו, שזהו בית המקדש. טוב, אם אנחנו כ"כ רוצים את בית המקדש, עליך להתפלל כפי שצריך. אם לכך אתה אכן מחכה ומצפה, עליך להתפלל כראוי. ואם אתה כ"כ שמח, אז אתה מוסיף. להראות כמה אני מחבב זאת. אני לא מסתפק במה שמוכרת. נכון שלא חייבים, אבל אני מראה בזה כמה אני אוהב ומחבב את הדבר. להראות שאנחנו אכן רוצים בכך. לא מצטמצמים ורוצים בעיקר להתפטר ולגמור,

אלא אנחנו מוסיפים מעצמינו, וכל פייטן מוסיף פיוטים מעצמו. אמנם ישנם הרבה, לא חסרים פיוטים, אבל הוא רוצה להוסיף משלו. אם יתקבל, אולי יתקבל בכל עם ישראל. ואם לא, יתקבל בעיר שלו, בסביבה שלו, במשפחה שלו, בבית הכנסת שלו. ישנם פיוטים, אשר נתקבלו בכל עם ישראל. כגון, לכה דודי וכו', בר יוחאי וכו'. וישנם פיוטים, שנתקבלו רק בקהילות מסויימות. ישנם יותר, וישנם פחות.

מובא בספרים הק', כי הדבר תלוי בשורש נשמת המחבר. כך גם, לגבי הספרים. ישנם הרבה ספרים טובים, שלא נתקבלו בעולם. וישנם ספרים 'לא כל כך', אשר כן נתקבלו. ישנם ספרים מפורסמים, שכל עם ישראל קיבל אותם. למחבר הספר או לפייטן, ישנה נשמה כללית, וכיון שהוא השורש של כולם, ממילא הדבר מתקבל אצל כולם. ואם לא, זה מתקבל רק אצל חלק.

בעל ספר חרדים כותב [חלק ב' פרק א'], שישנו עניין לחבר שירים לכבוד הקב"ה.

כך גם לגבי תשעה באב, מהרי"ץ כותב בהקדמה לת"ב [דף א' ע"ב], כי מי שיכול לחבר, שיחבר קינות. למה? הרי ישנן כ"כ הרבה קינות בסידור, אשר לא מספיקים לומר אותם. בשביל מה שאחבר עוד קינות? אלא, כאשר האדם מחבר, הוא מתקשר עם זה, הוא מחובר. תגיד את זה לעצמך, או בציבור, איך ומתי שהדבר אפשרי. כי כאשר האדם אומר משהו שהוא שלו, זה משפיע יותר. למהרי"ץ בעצמו ישנה קינה אחת לת"ב שהוא חיבר, 'שאו קינה בקול מרה', שנכנס בנוסחאות. היא מובאת בתכלאל עץ חיים דף י"ח י"ט, ונדפסה ג"כ בשאר הסידורים שלנו.

וז"ל ספר חרדים, דרך החושק, לשורר. מי שאוהב משהו מסויים, הוא שר עליו. הנשמה שלו כוספת ומתאוה, ומרוב שמחה הוא מפייט. וכיון שאהבת יוצרנו נפלאה מאה"נ (עיין שמואל'שני א', כ"ו. ולקמן בהמשך. יב"ן)

שערי יצחק – השיעור השבועי

בספר תורה, שיתחילו לקרוא לפני כן, כי המלים 'בא אל פרעה' יש שלש פעמים. אפשר שהחזן יתבלבל ויפתח ספר תורה שלושה וארבעה דפים לפני כן. לכן בחרו הקדמונים, העדיפו לומר פרשת 'כי אני הכבדתי', בכדי שלא יהיה כפול. זהו דבר חכם. באופן זה, לא יגרם שום בלבול. א"כ מדוע זה נשתנה, ואומרים פרשת 'בא', ולא 'כי אני הכבדתי'?

חושבני, כי התשובה לכך היא, שהדבר נתבטל, בגלל ימי השובבי"ם. כי במקום 'שובבי"ם', זה יהיה 'שובבי"ם'... זה לא מתאים. לכן, נכנס יותר, העדיפו בהיפך לומר כך, לקרוא לה פרשת בא, בכדי שיהיה ר"ת שובבי"ם. אין ברירה. מאז שנתפרסם והופץ גם בתימן עניין פרשיות השובבי"ם.

דברי חיזוק והתעוררות לימי השובבי"ם, וביאור גירסתנו 'שובו בנים, שובבים', ולא כמופיע בספרי הדפוסים 'שובו, בנים שובבים'.

ישנו רמז כל-כך יפה, לגבי הפסוק 'שובו בנים שובבי"ם'. בנביא ירמיהו [ג', י"ד] כתוב, 'שובו בנים שובבים' נא-יְהוָה. וישנו פסוק נוסף, 'שובו בנים שובבים' אֶרְפָּה מְשׁוּבְתֵיכֶם [ירמיהו ג', כ"ב]. הדבר כתוב שם פעמיים. כנראה לכן כתוב, כי ישנה בת-קול או התורה המכריזה כך, צועקת זאת בעולם. הכפילות בפסוקים רומזת על כך. כתוב שזה בכל יום, וק"ו בשבועות הללו.

כל אחד צריך לראות כיצד לחזק את בדק ביתו. איננו יכולים לתקן את כלל הציבור, בעוונותינו הרבים, אבל כל אחד יכול לתקן את עצמו, ואת בני ביתו, ללמוד ולדבר בבית על ענייני הקדושה והצניעות, כל אחד בארבע אמותיו, ובעז"ה כן יוסיף וימשיך. ישפיע מרשות היחיד לרשות הרבים.

חשבתי לומר, שהרי לגבי הפסוק 'שובו בנים שובבים' נאום י"י, לכולי עלמא קוראים זאת ביחד. שלושת התיבות נקראות ברציפות, כפי הטעמים. אבל לגבי הפסוק השני, בדפוסים

האוהב אותו בלב שלם ישיר לפניו יתברך, כאשר שרו משה ובני ישראל ומרים ודבורה ויהושע ובני קרח ודוד ושלמה ברוה"ק, כמה דאתאמר [תהלים מ"ה, א'] מְשָׁפִיל שִׁיר יְדִידָתָּה. וכתוב [שה"ש א', א'] שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר לְשִׁלְמָה, למלך שהשלוש שלו. דהיינו, חז"ל דורשים, לגבי שלמה המלך, 'המלך שהשלוש שלו', דהיינו הקדוש ברוך הוא. וכתוב [תהלים ק"ה, ב'] שִׁירָו לוֹ זִמְרוּ לוֹ, וכתוב [משלי ה', י"ט] בְּאַהֲבָתָה תִּשָּׁגָה תְּמִיד, פ"י הראב"ד דהוא נמי לשון שיר, כמו שגיון לדוד. ובתוקף החשק בו יתברך, הראשונים וגם האחרונים שרו לפניו. ר' יהודה הלוי, ר' יהודה החסיד, ור' אברהם בן עזרא, ואחריהם. כך כותב רבי אלעזר אזקרי, מחבר ספר חרדים, שגם הוא עצמו חיבר פיוטים ידועים, כגון ידיד נפש וכו'.

הם לא היו במדרגות הנמוכות שלנו. בדורות שעברו היו מרגישים יותר את אהבת ה', ולכן היו מזכירים את הקב"ה בכל פעם, שם שמים שגור בפיהם, אהבת ה' היתה אצלם דבר מוחשי, אנחנו לפחות יכולים קצת לחקות את זה. צריכים להשתדל מאד.

מדוע שינו והעדיפו לקרוא את שם הפרשה 'בא' ולא 'כי אני הכבדתי' כפי שהיה נהוג בעבר.

בפרט בימים האלה, בשבועות הללו, שובו בנים שובבים נא-יְהוָה? [ירמיהו ג', י"ד]. שובבי"ם ר"ת, ש'מות, ו'ארא, ב'א, ב'שלח, י'תרו, מ'שפטים.

דרך אגב, מכך היגעת למסקנא, מי שרואה בספרים, כגון בחומש תורה קדומה, שם הפרשה הוא, 'כי אני הכבדתי'. כך קדמונינו היו אומרים. הם לא היו אומרים, פרשת 'בא'. אלא, פרשת 'כי אני הכבדתי'. כך כתבו גם בספריהם. והסיבה לכך, בודאי שלכאורה הדבר צודק, שצריך לומר 'כי אני הכבדתי', כיון שאם תאמר 'בא אל פרעה', הרי יש לפני כן בפרשת וארא עוד שתי פעמים ג"כ 'בא אל פרעה' [ז', כ"ו. ט', א'], בהתחלת הפיסקאות, א"כ אפשר להתבלבל ביניהם. עלולים לקרוא

כתוב, 'שובו, בנים שובבים', המלה 'שובו' בתיב מוקדם, והאות ב"ת שלמלה 'בנים' היא ממילא בדגש. אבל מהרי"ץ כותב בחלק הדקדוק, כי במלה 'בנים', יש טעם פשטא. וממילא יוצא, כי האות ב"ת שלמלה 'בנים', היא רפויה. יוצא א"כ, כי בשני הפסוקים, האותיות ב"ת שלמלה 'בנים' הן רפויות, לדידן.

אבל לכאורה, מצד הסברא, צודקים הספרים, והיה עדיף לומר 'שובו, בנים שובבים', כי המלה 'בנים' והמלה 'שובבים' קשורות ביחד. שובו, בנים שובבים. למה אתה מפריד? 'שובו בנים, שובבים'? יש יותר קשר, בין המלה 'בנים' למלה 'שובבים', מאשר למלה 'שובו'. לכאורה, הגירסא שבספרי הדפוס, היתה יותר מתקבלת על הדעת. למה בכל זאת, גירסת ספרי התיגאן היא, 'שובו בנים, שובבים'?

חושבני, כי הם רצו שבשני המקומות, המלה 'בנים' תהיה בב"ת רפויה. שיהיה 'שובו בנים'. לחבר ביניהם, למרות שהעניין מפריד. והסיבה היא, כי רחמנא ליצלן ישנם אנשים, שהצעקה הזאת אינה נשמעת להם, יש להם לב אבן. לכן, המלה 'בנים' בב"ת רפויה, שהיא נשמעת כמו 'אבנים'.

הגמרא [חגיגה דף ט"ז ע"א] מביאה לגבי אלישע, שיצאה בתדקול, הוא שמע אותה, 'שובו בנים שובבים חוץ מאחר'. מסבירים בספרים, מה הפירוש? חס ושלום, הרי אין דבר כזה שמונעים תשובה מן האדם? אפילו אלישע אחר, למרות שירד לשאול תחתית, הוא יכול לחזור בתשובה. א"כ מה הפירוש 'חוץ מאחר'? וכי לא יקבלו אותו בתשובה?

אלא פירוש, בודאי שהוא יכול לחזור בתשובה, אבל לא מעוררים אותו לכך. ישנה בתדקול בעולם אשר מכריזה, לא לאזנינו הגשמיות, אלא לאזניים הרוחניות. לפעמים האדם מתעורר, באות לו מחשבות טובות. לכן

אנחנו עושים את המודעות, 'שובו בנים שובבים', לכל הפחות שנראה זאת מול עינינו, להזכיר את ההכרזה הזאת. אבל ישנם אנשים, שהם לא מתעוררים. וישנם אנשים, המתעוררים לדקה או שתיים, ואומרים לעצמם, אה, טוב, מחר או מחרתיים, ובינתיים הוא מצטנן, עבר זמן והוא שכח לגמרי מכך. לפעמים יש לאדם איזו מחשבה לתקן את עצמו, להתקדש ולהיטהר וכו', אם הוא לא תופס זאת מיד, הוא עלול לאבד את הדבר.

מה שמעורר את המצפון שלו, זאת הבתדקול המכרזת בעולם, אשר הגיעה לאזני הרוחניות. זה מה שמעורר את בני האדם. בלי זה, גם לא היו מתעוררים בכלל. אולם לגבי אלישע אחר, הוא היה במצב כזה, שלא מעוררים אותו. אם הוא יתעורר מעצמו, שיתעורר ויקבלו אותו בתשובה. אבל אין לו את הזכות הזאת, שיעוררו אותו.

ישנם בעוה"ר הרבה אנשים, שהלב שלהם הוא לב אבן. לצערינו, היום בזמנינו זה לא 'חוץ מאחר' אחד, אלא 'חוץ מאחרים'. ישנם הרבה אחרים... הם לא שומעים בכלל. הדבר בכלל לא מזיז להם, אפילו לא מתחיל. א"כ, אלו 'אבנים'. כפי שנאמר לגבי פרעה, וְאַנִּי אֶקְשֶׁה אֶת לֵב פְּרַעֲהַ וְשִׁמּוֹתָי, ג'. הלב קשה כמו אבן. לכן האות ב"ת היא רפויה, 'שובו בנים שובבים', כך בדוקא, בכדי להזכיר את המלה אבנים.

אבל מצד שני, ישנן אבנים טובות ומרגליות. כל נשמה של יהודי, היא חצובה מכיסא הכבוד, זאת נשמה קדושה וטהורה. הקב"ה אוהב אותנו, פונה אלינו. כתוב, כי הקב"ה מחכה ומצפה שעם ישראל יחזור בתשובה, יותר ממה שהאשה מצפה לבעלה או אב המצפה לבנו שיחזור (עי' תנא דבי אליהו פרק ל"א, ומועד לכל חי סימן ט"ז אות ג'). הקב"ה מצפה ומחכה לתשובה שלנו, כדי לגאול אותנו.

קלים, אחר שנמשלו חולי הנפש לחולי הגוף, ולפעמים שיעשה הרופא חכם רפואה במאה פרחים הוצאה מכמה מיני רפואות יקרות הערך, ופעמים ימצאו מיני רפואות בכסף אחד או בחצי כסף של מיני עשבים מרפאים בדרך סגולה.

ושמעתי מפי מגידי אמת שאירע בקשטיליאה שאחד משרי המלך הפרתמים, בלכתם לצוד ציד להביא, כך דרך השרים הגויים, הם מחפשים שעשועים. תוך כדי שהוא רודף אחרי איזה חיות וכו', בא לרדוף אחר שועל אחד ללכדו, ועקץ השועל את רגל השר עקיצה קטנה, לא הרגיש בה. ביום השני, התחיל רגלו לצבות. התחילה להתנפת. ביום השלישי, צבתה מאד עד סוף הירך. מהעקיצה הזאת, כל הרגל נתנפחה. ורופאי המלך נלאו לבקש מיני רפואות משונות בדמים יקרים מאד, כל התרופות הכי יקרות שבעולם לא הזיזו כלום, ולא יכולו, ונתייאשו ממנו. והיה מצוה מחמת מיתה. הוא הרגיש שהוא כבר גוסס, הולך לעולמו. וכל בני ביתו בוכים.

והנה נכנס ערבי אחד ממשרתיו שהיה מביא לו דורון כמנהגו, מידי פעם הוא היה בא ומביא למלך זה מתנות וכדו', וירא את הצרה הגדולה ואת החולי שאירע לאדוניו, ושאל מהם, מה החולי הרע הזה פתאום בא לאדוני, והיום שלשה ראיתיו שאנן ושלן. רק לפני שלשה ימים, ראיתי אותו בריא לגמרי, שקט ושלו, איך קרה כך בבת אחת? ויאמרו לו, עקיצה קטנה של שועל הביאה לו את המות הזה. ויאמר להם, אל תיראו, כי בעזר האל אני מרפא אותו.

וילך הוא במהירות אל השדה, וילקט מיני עשבים ידועות לו, וירץ ויבא אל בית אדוניו, ויכתוש את העשבים כמכתש, וישם על רגל אדוניו פעמים ושלש. מיד התחיל להירפא. ביום השלישי, נתרפא והלך ברגליו. וישתוממו הרופאים. הרופאים התפלאו והשתוממו. כל

ישובו בנים'. פָּנִים אֲתֶם לִי? אֱלֹהֵיכֶם ודברים י"ד, א"ו. אבל ח"ו, שלא יהיו אבנים קשות, אלא אבנים טובות ומרגליות. כי אחרי שהם מתקנים את עצמם, אזי אין ערך ואין גבול למעלות שיכולים להשיג.

דברי בעל שבט מוסר בעניין קיום מצוות שהם סגולות ללא תעניות וסיגופים.

הגאון רבי אליהו הכהן, מחבר ספר שבט מוסר, שהוא ג"כ בעל מדרש תלפיות, כותב [פרק י"ט דף קמ"ד] דבר נחמד. הוא אומר, כי ישנם הרבה דברים לתקן. אבל ישנן שתי אפשרויות של תיקון. ישנו תיקון בדרך קשה, וישנו תיקון בדרך קלה. כפי שהדבר כך, ברפואות הגשמיות.

ישנו אדם חולה, שעושים לו בדיקות ונותנים לו תרופות, זה לא פשוט, הוא סובל עד שהוא מתרפא. אבל ישנן תרופות, שהוא מתרפא בקלי קלות. אלו הסגולות, שאוכלים איזה עשב מסויים, ומתרפאים. הרי חז"ל אומרים [הובא במדרש הגדול], אין לך כל עשב ועשב בעולם שאין בו רפואה. אם היינו יודעים, מה הקב"ה ברא בעולם, אין דבר בעולם שאין בו רפואה. יודעים רק חלק מן הדברים, מי שיודע מכך. הקב"ה ברא בכך רפואה, לכל המחלות שבעולם.

והוא מביא [שם בספר שבט מוסר] מעשה שהיה, במלך אחד שנשך אותו שועל, הוא אפילו לא הרגיש בנשיכת השועל, לא התייחס לכך, ולאחר יום פתאום המקום התחיל להתנפח וכמעט הלך לאבדון. לולי שגוי אחד הביא לו איזה עשב, ומיד הוא נתרפא. הוא אומר (השבט מוסר), כי אותו הדבר, הנמשל, יש מצוות שהן מרפאות את האדם מן הבחינה הרוחנית, כמו סגולה, יותר בקלי קלות.

וז"ל בעל שבט מוסר, יראה המשכיל ויבין המבין מ"ש הרב בעל ספר החרדים בסוף ספרו דף פ' ע"א וז"ל, יש לנו לבקש רפואות בדמים

החכמות והידיעות שלהם לא עזרו, כפי שעזר דבר קטן כזה, שהוא אפילו בלא כסף ובלא מחיר, עשבים הגדלים שם. ויהללו את האלהים, אשר ברא מיני סגולות בעשבים. אה, אם היינו יודעים מה הקב"ה ברא.

אומר בעל שבט מוסר, ובזה אנו מבינים מה שאמר רבי אליעזר בפרקי אבות [פרק ב' משנה ט"ז], שנשיכתן נשיכת שועל. כתוב בפרקי אבות, הוי זהיר מגחלתן שלא תכוה, שנשיכתן נשיכת שועל, ועקיצתן עקיצת עקרב וכו'. מה הפירוש, 'נשיכת שועל'? מה המיוחד בשועל? המפרשים שם מסבירים, כי שיני השועל הן חדות ועקומות, וכאשר הוא נושך לא מרגישים בכך, אבל כשהוא מוציא הוא מושך את הבשר, וממילא זה עושה נשיכה עקומה ועקושה אשר קשה להתרפא ממנה. בא כעת ומסביר לנו השבט מוסר, כי עפ"י הסיפור הזה, הדבר מובן בצורה אחרת. הנשיכה שלהם היא כמו נשיכת שועל. אם אתה חושב, אם האדם אינו נזהר בדברי חז"ל, מזלזל במשהו קטן, אם זאת הלכה, אזי רחמנא ליצול, הדבר הקטנטן הזה, וכדומה. דע לך, כי זו כמו נשיכת השועל, שאינך מרגיש את העקיצה, והולך עד שח"ו זה מאבד אותו לגמרי.

וכן שמענו כמה מיני חלאים, שנמצא להם רפואות בעולם בדמים קלים, בדרך סגולה.

ועל דרך זה יש לנו לבקש, בשדה אשר ברכו ה', הוא הגמרא, מיני סגולות ורפואות קלות לרפאות חולי הנפש החלושים, שאין בה כח לסבול הרפואות הקשות. נחפש בש"ס, את הרפואות הקלות. ישנם אנשים, אשר קשה לחפש להם רפואות קשות. לא יקבלו. לא יעשו.

והנה מצאנו לרז"ל [שבת קי"ט], כל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כחו, אפילו היה בו שמץ מינות, מוחלין לו. פִּשְׁשָׁ, הנה יש לי פה איזו סגולה. מה? זה הכל? כבר מוחלים לו? אם הוא

רק עונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו? והחמירו בזה בזה. [חלק ג' דף ר"כ], ואמרו שצריך שיזעזע כל אבריו, ולענות בקול רם. ומי שירגיל לעשות כן, הנה הוא מבושר שנמחלו לו עונותיו, אם לא ישוב לכסלה. הרי סגולה אחת. סגולה ב', אמרו וכו'.

בלי סיגופים ותעניות, ללא צער או שום עינוי. רק תעשה את זה, ומבושר לך שנמחלים לך כל עונותיך.

בעל שבט מוסר ממשיך ומביא שם עוד חמש סגולות, בסה"כ שש סגולות, דברים קלים. הדבר כפי התרופה הזאת שלעשבים, שהיא בעל צער ובלי מאמצים גדולים.

שאלה מהקהל: אפילו בפעם אחת, או רק אם הוא רגיל לענות כך?

תשובת מרן שליט"א: משמע דוקא שהוא רגיל בכך. הרי כתוב, 'כל העונה', לא 'מי שענה' פעם אחת. אינני יודע אם יגידו לו שזה תמיד, אבל הרבה פעמים. יש ביום, שבעה קדישים, לכל הפחות, חלק מהם.

שלשה תירוצים ממרן שליט"א מדוע אין חשש להוסיף את תפילת יהי רצון וכו' המיוחדת לתיקון עון קרי וניצוצות שז"ל, בתוך ברכת תקע בשופר גדול וכו' שבשמונה עשרה.

לפני שאמשיך, ידידנו הרב בצלאל דבליצקי שליט"א הפנה את תשומת ליבי למה שכתב סבו, הרב הגאון המפורסם שריה דבליצקי שליט"א, בספרו זה השלחן [סימן קי"ט], זהו דבר מעניין וחשוב הקשור לימי השובבי"ם שלנו.

ישנם סידורים, שבברכת תקע בשופר גדול לחירותנו, מוסיפים איזו תפילה, בכל ימות השנה. וכמובן שבפרט הדבר חשוב, יותר ויותר, בימי השובבי"ם.

מרן שליט"א פונה לציבור: אתם מכירים את זה?

הרי הפוסקים אומרים, שאם ישנה מחלוקת בין הפשטנים לבין המקובלים, ההלכה היא כדעת הפשטנים. אם המדובר לגבי דבר הכתוב בספר הזוהר הק, אזי ההלכה היא כדעת ספר הזוהר הק. אבל אם הדבר כתוב רק בספרי 'מקובלים', אזי הוי דרגא אחרת.

ועל כן, הרוצה לאמרו, יאמרו בשומע תפילה או באלהי נצור.

זהו חידוש גדול מאד. לפי דבריו, אין לומר זאת בברכת תקע בשופר גדול, את הנוסח 'יהי רצון מלפניך שכל טיפה וטיפה שיצאה לבטלה וכו' תחזירן למקומן, בא"י מקבץ נדחי עמו ישראל', כיון שזה לא שייך לברכה. נכון שלפי הקבלה זה שייך.

רק תזכרו, שהגר"ש דבליצקי בעצמו, הוא מקובל. זה לא שהוא מסתכל מן הצד. הוא גם פשטן, וגם מקובל. והוא אומר, כך נראה לו, שלא לומר זאת אז. הביקורת שלו היא לא מבחוץ, אלא מבפנים.

גם בספרו לנפש תדרשנו נחלק ב' דף קמ"ב אות ג', כתב בזה"ל, יהיה רצון שנדפס בכמה סידורים לתיקון ניצוצי שז"ל, אבל זה דוקא להתפלל במחשבה ולא בדיבור, היות ועל פי הנגלה אין בזה שייכות לברכת תקע בשופר, א"כ הרי זה כהפסק באמצע הברכה, על כן אין להתפלל זה רק במחשבה. תחשוב על כך, בהרהור הלב, אבל אל תאמר זאת בפה.

ובירחון יתד המאיר [150 דף 12], הוא שוב הפעם העלה את הנושא הזה, אבל שם הוא קצת הסתייג. לאחר שהביא את כל מה שהבאנו לעיל, כי הכלל הוא שבכל מקום שישנה מחלוקת בין הנגלה לבין הנסתר הולכים לפי הנגלה, ולכן שרק יהרהר זאת בליבו ולא יאמרנה בפה, בסוף הוא מוסיף כך, וצריך עיון על מה העולם סומכין בזה להפסיק ולאמרו בפיהם.

הציבור עונה: כן. עם השם חב"ו.

תשובת מרן שליט"א: נכון, עם השם 'חיל בלע ויקיאנו'.

הערה מהקהל: פעם מרן שליט"א נתן הסכמה על קונטרסים של תפילת העמידה עם כוונות בתפילה, ושם ג"כ מופיעה התפילה הזאת. הוציא זאת הרב עידן.

תשובת מרן שליט"א: זכור לי שיש בנוסח בלדי, כמדומה אני. ומי שערך זה הרב אפרתי, שהוציא לאור גם את הספר שערי קדושה הלכות נדה להר"י עוזירי.

בכל אופן, בספר זה השלחן דן לגבי ההלכה הידועה בש"ס ובפוסקים, שמותר להוסיף בתפילת שמונה עשרה, מעין כל אותה ברכה. הדבר אפשרי. כגון, אם לאדם יש ח"ו חולה בתוך ביתו, מותר לו לבקש על כך בברכת רפאנו. להוסיף מלים משלו. כל ברכה, לפי עניינה. ובברכת שומע תפילה, אפשר לבקש את כל הבקשות.

כותב בעל זה השלחן כך, מפשטות הלשון משמע, שרק מעניין אותה ברכה מותר להוסיף בכל ברכה, אבל לא מעניין אחר. אתה לא יכול לבקש בברכת רפאנו, על כך שהבן שלך יתקבל לישיבה טובה, וכדומה. כי זה לא מעין הברכה, זה לא אותו הנושא. אפשר לבקש, רק באותו העניין.

ולפיכך יש ליזהר, שלא לומר בברכת תקע בשופר, יהיה רצון שנדפס באיזה סידורים, אשר בו מבקשים על קיבוץ ניצוצות הקרי ושז"ל. הגם שדבר זה נזכר בפרע"ח שער העמידה פרק י"ט לאמרו בברכה זו, מ"מ כיון דעל דרך הנגלה אין לבקשה זו שום שייכות לברכת תקע בשופר, א"כ הגם דעפ"י הקבלה יש לה שייכות, מ"מ הדרינן בזה לכללין דבכל מקום שהקבלה חולקת על הנגלה אזלינן בתר הנגלה, וכמ"ש [המשנ"ב] בסימן כ"ה סקמ"ב.

כאן הוא הוסיף, את המלים האחרונות הללו. הוא כבר לא החליט שזו טעות, אלא שהדבר 'צריך עיון'. שהרי 'העולם' כן נוהג לומר זאת בפה. א"כ, מה עושים? ר"ל, שנראה כי שינה מעט את דעתו, ומחפש תשובה לשאלה זו.

בסייעתא דשמיא, ברצוני לומר על כך שנים-שלשה תירוצים, בכדי ליישב את העניין הזה, להסביר את הדבר מן הבחינה ההלכתית. שלשה תירוצים, כל תירוצן יותר טוב מקודמו.

כאשר ישנם שלשה 'אי נמי', ג' תירוצים, התירוצן האחרון הטוב ביותר. שהרי אם ישנו תירוצן כ"כ טוב, מדוע צריך לומר עוד תירוצים נוספים? אלא, כל התירוצים טובים, אבל אם יש קצת קושי או חולשא בתירוצן הראשון, אזי יבוא השני והשלישי וימלא את החסר. כל אחד מן התירוצים, יותר טוב מחבירו. א"כ נתחיל כך, בבחינת 'בקטון החל ובגדול כילה'.

תירוצן ראשון, שדבר זה לא גרע ממה שאומרים בעשי"ת 'זכרנו לחיים', או 'זבכנ תן פחדך'. אסביר בעזרת ה' את הדברים. הרי התוספות שמוסיפים בעשי"ת, שתיקנו אותן הגאונים, 'זכור רחמיך' במודים, 'ובספר חיים' בשים שלום, הן אכן מתאימות לברכות. לדוגמא, 'ברכה ושלום', מתאים ל'שים שלום'. 'זכור רחמיך', 'האל הטוב', זה מתאים. 'הטוב כי לא כלו רחמיך'. אבל לכאורה, כיצד אנחנו מוסיפים בברכה הראשונה 'זכרנו לחיים אל מלך חפץ בחיים כתבנו בספר חיים למענך אלהים חיים אל חי'? כיצד זה קשור לברכה? מה הקשר? אלא מאי, ישנו קשר רופף מאד, והיא המלה 'זכרנו'. כיון שכתוב 'זכור חסדי אבות', הכניסו 'זכרנו לחיים'. זה מעין הברכה, אבל לא ממש אותו הנושא. כי לכאורה, מה הקשר ביניהם? וכי בגלל שכתוב 'אל עליון', מתאים לומר 'אל מלך חפץ בחיים'? אלא רואים, שהתפיסה הקלה, כיון שכתוב 'זכור חסדי אבות', אגב כך הכניסו 'זכרנו לחיים', למרות שזה לא ממש מעין הברכה.

כמרכן לגבי הברכה השלישית, אתה קדוש ושמך קדוש וקדושים בכל יום יהללוך סלה, מוסיפים 'זבכנ יתקדש שמך על ישראל עמך', למרות שזה לא הנושא. אמנם בנוסחאות שלנו, זה עוד טוב, כי סוף סוף אנו אומרים 'זבכנ יתקדש', וזה מתאים לברכת 'אתה קדוש'. אבל לפי נוסח האשכנזים, אין בכלל את הפיסקא 'זבכנ יתקדש שמך', הם מתחילים 'זבכנ תן פחדך', וממשיכים 'ותמלוך' וכו'. א"כ בכלל מה זה קשור? גם בנוסח רבינו הרמב"ם, בסדר התפילות, הדבר כך. הפיסקא שאנחנו מוסיפים, 'זבכנ יתקדש וכו', הם לא כתבו זאת בכלל. הרי הם אינם גורסים זאת בכלל. אם כן, כיצד זה קשור לברכה? אלא, כיון שבסוף הפיסקא, לאחר כל האריכות, 'וחפרה הלבנה ובושה החמה וכו', בסוף אנו אומרים, 'ויגבה י"י צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה, בא"י המלך הקדוש'. בסדר. אבל שאר כל האריכות הזאת, איננה קשורה בכלל לברכה. מה נאמר על כך?

על כרחך, שזה לא חייב להיות ממש קשור, אלא אפילו אם זה בעקיפין.

שאלה מהקהל: ולגבי ברכת תקע בשופר, איזה קשר ישנו לתפילה הנז'?

תשובת מרן שליט"א: תכף בהמשך הדבר יהיה מובן יותר טוב. לאחר שתשמעו את כל התירוצים, יהיה מענה לכל מה שחסר.

תירוצן שני, בסייעתא דשמיא.

ברכת 'תקע בשופר גדול', נביא את מה שמהרי"ץ זיע"א כותב על כך בעץ חיים ודף מ"ז, אקצר בכך, אבל הכל יהיה מובן מתוך מה שכותב מהרי"ץ בע"ח. הרי בנוסח שלנו, נוסח ק"ק תימן יע"א, לא גורסים 'זקבצנו מארבע כנפות הארץ'. בנוסחאות האחרות, גם האשכנזים וגם הספרדים, גורסים כך, 'לקבץ את כל גליותינו, וקבצנו וכו'. לכאורה, זהו כפל לשון.

המלה 'כל' גלוייתנו, באה לרבות. א"כ יוצא, כי בעצמם רמוזה כאן גם הכוונה הזאת. כי אחרת, לפי הפשט, הדבר אינו מובן.

ממילא יש מקום להוסיף גם את התפילה הזאת, כיון שזה נקרא 'מעין הברכה'. זה נמשך.

התירוץ השלישי, עפ"י המובא בספר בית תפילה, לבעל פלא יועץ. אה, מסתברא לא לחנם קראו לו בשם, הר"ר אליעזר פאפו. כפי שכתוב לגבי רב פפא (דרשת הרמ"א להדרן, המובאת בים של שלמה בב"ק סוף פרק מרובה), שהיתה לו מעלת משה רבינו, שדיבר עם הקב"ה 'פה אל פה'. אה, איזו חסידות, איזו קדושה יש בספריו.

הוא כותב כך, תקע בשופר גדול לחרותנו וכו', בברכה זו יתאמץ לבקש על ניצוצי הקדושה, שנתפזרו בין הקליפות על ידי עון קרי והוצאת שז"ל, שיתבררו ויצאו לאור וישבו למקומם מקום הקודש, כי בזה תלוי קבוץ הגליות.

אה, אשרינו מה טוב חלקינו. כלומר, הא בהא תליא. העוון הזה, גורם את המשך הגלות והרבה צרות של עם ישראל. קיבוץ הגליות, תלוי בקיבוץ הניצוצות. ממילא, זהו ממש עניין הברכה. הפלא ופלא.

חושבני, כי הדבר מיושב היטב.

דרך אגב, לפעמים רואים דברים בברכות, שאפילו שזה לא הפשט, מ"מ זה נכנס. למשל 'מחיה מתים אתה', בעל פלא יועץ [שם בספרו בית תפילה] אומר זאת לפני כן, עיקר תחית המתים, הוא מה שחותר חתירה מתחת כסא כבודו, להחזיר בתשובה לפושעים שהם כמתים בחייהם, ועל ידי התשובה חוזרים וחיים. רואים שיש כוונות נסתרות.

לכן אני אומר, כי לפי זה, שייך אפילו דברים שהם בדרך רמז, אולי גם כל כי האיי גוונא נחשב מעין הברכה.

כותב על כך מהרי"ץ בזה"ל, לא גרסינן עוד זקבצנו מארבע, דבחדא סגיא. בשביל מה צריך פעמיים? ואם תאמר, מה נעשה עם דעת האר"י? ואם נפשך ולבך למה שכתב מורינו האר"י ז"ל, דחדא לקבוץ הגופים, וחדא לקבוץ הניצוצות. לדעת האר"י, הטעם שיש כאן כפל לשון, מפני שישנה כאן כוונה. לקבץ את כל גלוייתנו, זהו ה'קיבוץ גליות' כפישוטו, שיחזרו לארץ ישראל מכל העולם, כיון שבעוה"ר נתפזרו. והמלה זקבצנו, היא כלפי קיבוץ הניצוצות, שצריך שיחזור הכל לשרשו בקדושה. לכן צריך זאת פעמיים.

משיב על כך מהרי"ץ, הא מיהא יאות לכוין כל זה במלת "כל גלוייתנו". דהיינו, אנחנו נכוין על כך, במלים 'כל גלוייתנו'. דמאי מרבה? אלא האיי מרבה.

מדוע אנו אומרים, 'את "כל" גלוייתנו?' מה באה לרבות המלה 'כל'? אם נאמר רק המלה 'גלוייתנו', וכי חלק מהם לא יתקבצו? אלא, המלה 'כל', באה לרבות גם את הכוונה הזאת, לקיבוץ הניצוצות. ממילא הדבר מובן, כי גם לפי נוסחתנו נכללת הכוונה הזאת. אבל האשכנזים והספרדים, אינם גורסים את המלה 'כל', ממילא מובן שכל אחד הולך לשיטתו. היגענו לאותה המטרה, רק כל אחד בדרך שלו. וכבר אינני מדבר לגבי חתימת הברכה, 'מקבץ נדחי עמו ישראל', שמהרי"ץ זיע"א אומר כי השם הקדוש 'חיל בלע ויקיאנו', דהיינו חב"ו, רמוז במלים 'הוי"ה מקבץ נדחי'. זהו חב"ו הפוך. יש על כך אריכות בהמשך דבריו, וכבר דיברנו על כך בעבר באריכות [שיעור מוצש"ק ראה ה'תשע"ד].

יוצא כי בעצם עפ"י האר"י ז"ל, בנוסח הברכה בעצמה, כבר ישנה מלה האומרת את הדבר, 'זקבץ' – זקבצנו. ממילא, אי אפשר לומר כי התפילה יהי רצון וכו' איננה קשורה לברכה, כיון שישנה כאן מלה נוספת. אמנם הדבר אינו כתוב במפורש, זהו איננו הפשט, אבל ישנה כאן מלה מיותרת, זקבצנו. או לפי מהרי"ץ,

כמרבן לגבי 'רפאנו ה' ונרפא', הוא אומר כך, באמירת ברכה זו יכוין שאין עיקר מגמתו על רפואת הגוף, שעל הגוף אינו מקפיד אם יהיה לו פצע וחבורה ומכה טריה וכו', אבל עיקר מגמתו על חלאי ומכאובי ומומי הנפש, שנעשים על ידי העונות, וגורמים כי רחק ממנו זיו השכינה. כדכתיב (ויקרא כ"א י"ח) כִּי כָל אִישׁ אֲשֶׁר בּוֹ מוֹם לֹא יִקְרָב. על זה אנחנו מבקשים הרפואה. על דרך דכתיב (נתהלים מ"א ה'), רַפְּאֵה נַפְשִׁי כִּי חָטָאתִי לָךְ.

שאלה מהקהל: הלא כתוב כי בקושי התירו להוסיף את ההוספות הללו, 'זכרנו לחיים' ו'מי כמוך' וכו'. וישנם דברים שאנחנו לא מוסיפים כגון ה"א במלה 'עושה שלום', איננו אומרים 'השלום'. א"כ כיצד אפשר להוסיף תפילה קבועה בתוך ברכת שמו"ע?

תשובת מרן שליט"א: שם ישנה בעיא נוספת, כיון שאלו ג' ברכות ראשונות וג' ברכות אחרונות, לכן זה 'בקושי', כי לא מוסיפים עליהן. אם כבר להוסיף, אז זה בברכות האמצעיות. אבל רק הבאתי ראיה לענייננו, שגם בקשר רופף מותר להוסיף. הרי הגאונים קבעו להוסיף זאת בעשי"ת, למרות שאין זה ממטבע אנשי כנסת הגדולה.

לגבי עושה "ה"שלום, אדרבה דעת מהרי"ן לומר כך, להוסיף ה"א, עלפי רבינו האר"ן, ודוקא בסוף שמונה עשרה. לא בקדיש. והתעוררנו לאחרונה להנהיג כך בס"ד, וכבר דיברנו אודות העניין בציבור.

שאלה מהקהל: אנחנו התימנים, יכולים להוסיף זאת בתוך התפילה?

תשובת מרן שליט"א: כן. טוב מאד להוסיף. למה לא?

שאלה נוספת מהקהל: הבעיא היא, כי בנ"ד זהו בגדר 'נוסח תפילה'. זה לא שהאדם מבקש כפי צחות לשונו, אלא זהו נוסח תפילה מיוחד וקבוע.

תשובת מרן שליט"א: אכן. זאת שאלה נוספת. זהו משהו אחר. לעשות נוסח קבוע, אין הכי נמי. אי אפשר לעשות משהו קבוע. גם אם האדם מוסיף תפילה, כגון אם יש לו חולה, שלא יגיד את אותו הנוסח כל הזמן. כי אם הוא אומר זאת כל הזמן, זה כביכול נהיה חלק מן התפילה. לכן, אין הכי נמי, שלא יאמר זאת בקביעות, אלא מדי פעם. לדוגמא, פעם אחת ביום. או פעם בשחרית, ופעם במנחה. אבל אה"נ, לא בצורה מסודרת.

שאלה מהקהל: לפי המחמירים, יהיה אסור גם לבקש על הפרנסה בברכת 'ברכנו'?

תשובת מרן שליט"א: לגבי הפרנסה, הם אכן אומרים זאת ב'ברכנו', אבל כנראה בגלל שכתוב בברכה 'מעושר מתנות ידיך' וכו', כנראה שאלו אכן דברים מעין הפרנסה. כי על ידי הגשם, ישנה פרנסה. אי אפשר לומר שזהו קשר רופף, אלא זהו ממין העניין ממש.

שאלה מהקהל: את היהי רצון וכו' בברכת תקע בשופר וכו', צריך לסיים סמוך למלים בא"י מקבץ נדחי עמו ישראל, או כמה מלים מלפני כן?

תשובת מרן שליט"א: תמיד עדיף להוסיף בין נוסח הברכה לבין החתימה.

שאלה מהקהל: אבל הסוף, אין לו קשר לחתימה?

תשובת מרן שליט"א: לא משנה. האמת היא, קיימא לן שתמיד בעינן מעין החתימה סמוך לחתימה, אבל המדובר הוא לגבי המטבע של חז"ל. אבל כאשר האדם מוסיף תפילות, כגון שהוא מבקש על החולה, אינני יודע אם הוא חייב ג"כ בכך, כי ניכר שזו תוספת. העיקר שבנוסח הברכה, במטבע של ברכה עצמה, זה מסודר כך. יתכן שאם יוסיף ויאמר מעין החתימה, אולי זה עוד יותר טוב. הדבר צריך עיון.

שישנם שם, שהזכרו לפני כן באותו סעיף, את כל זה צריכים לכווין. מהרי"ץ מביא זאת, בשם הספר כל בו.

א"כ הם שואלים, טוב, מדוע השמטנו זאת?

במחשבה ראשונה חושבים, כי התשובה לכך פשוטה, הסיבה לכך שאני משמיט דברים בפסקי מהרי"ץ, כיון שבספר זה לא הבאתי דברים שהם בגדר 'פירושים', אלא רק דברים הנוגעים להלכות. זו מטרת הספר. אבל נדון דידן, לכאורה הוא כן עניין הלכתי.

אבל האמת היא, כי מי שמסתכל בספר כל בו, רואה כי הוא לא מדבר שם על כל הדברים הללו, דהיינו על כ"ח אותיות וכו'. הכל בו כותב בזה"ל, חייב אדם למשוך 'רבא' בכל כוחו, כדי שיחשוב בליבו לכוון במשיכת 'רבא' כל אותם המדרשים שכתבנו למעלה. אם כן, הכל בו אינו מדבר על 'אמן יהא שמיה רבא', אלא על המלה 'רבא' בלבד.

אם הדבר כך, אזי הקושיא בעצם איננה מתחילה. מובן היטב מדוע השמטנו זאת בפסקי מהרי"ץ. שהרי לפני כן, גם ספר כל בו וגם מהרי"ץ עצמו, מביאים כמה פירושים לגבי המלה 'רבא'. מהרי"ץ מביא שלשה פירושים, המובאים גם בכל בו. ישנו פירוש, 'יהא שמיה רבא', דהיינו שהשם יה, יהא רבא. הרי כל זמן שלא נמחה זרעו של עמלק, אין השם שלם ולא הכיסא שלם. השם הוא, בעל שתי אותיות, יו"ד וה"א. פי' יד על פס ית' [שמות י"ז, ט"ז]. ולעתיד לבוא יהיה השם שלם, דהיינו יתוספו גם האות וא"ו והאות ה"א. א"כ פירוש, 'יהא שמיה', שם יו"ד ה"א, 'רבא', יהיה גדול. כלומר, יהיה מושלם. לא שתי אותיות, אלא ארבע אותיות. זהו פירוש אחד.

פירוש שני, וזהו הפשט הפשוט, 'יהא שמיה רבא', היינו שמו הגדול. לא שם יה רבא, אלא שמו הגדול. זהו פשט המלה בארמית.

תשובה לשואל מדוע השמיט מרן שליט"א בספר פסקי מהרי"ץ את דברי מהרי"ץ בעץ חיים זימשוך אמן יהא שמיה רבא וכו', השמטת כמה מלים מדברי מהרי"ץ בע"ח בכל ההדפסות שישנן, וראיה שכת"י קאדי אינו כתי"ק של מהרי"ץ.

נשאלתי שאלה חשובה, מאת ידידנו הרב אבישי מהאצרי יצ"ו. במסגרת הכולל שלהם, האברכים שיחי' למדו בעיון בספר פסקי מהרי"ץ, והוא הפתיע אותי באיזו שאלה. הספר פסקי מהרי"ץ חלק ראשון, נדפס לפני שנים רבות, כבר הספקנו לשכוח בעוה"ר. הוא נדפס בשנת ה'תש"מ, אנחנו כעת בשנת ה'תשע"ח, דהיינו לפני 38 שנים.

זה קשור למה שדיברנו בהתחלת השיעור, לגבי אמן יהא שמיה רבא וכו'. מהרי"ץ שם בהלכות ברכות השחר חלק א' סעיף ע"ו מאריך בעניין זה, עד היכן אומרים 'יהא שמיה רבא', האם להוסיף 'יתברך' או שלא, וכן לגבי כמה תיבות לומר, האם כ"ח אותיות או כ"ח תיבות, האם יש קשר או אין קשר, כנגד מה כ"ח וכו', 'בכל כוחו' רמז כ"ח, ומביא כל מיני עניינים בכוונות של יהא שמיה רבא, גם עפ"י הסוד, 'יהא' זה חכמה, 'שמיה' בינה, 'רבא' תפארת, 'מברך' זה מלכות וכו', בכמה וכמה אופנים.

ולקראת סוף הסעיף שם [בדף ק"נ] מובא כך, שליח ציבור צריך לחזור ולענות אמן יהא שמיה רבא. אבל לפני כן, ישנה פסקא המובאת בעץ חיים, והם שמו לב שהשמטנו אותה. והם שאלו, למה השמטנו זאת? דהיינו, בעץ חיים ישנן כמה מלים, אשר הושמטו בספר פסקי מהרי"ץ, בין הפסקא הקודמת לבין הפסקא הזאת.

כתוב בע"ח [ח"א דף ע"ב] כך, וימשוך אמן יהא שמיה רבא, ויכוין לכל אותן הפירושים שנאמרו בו (כל בו). דהיינו, להמשיך את אמירת איש"ר, לא להצטמצם באמירת המלים הללו, אלא למשוך אותן, כדי לכוון אז את כל הפירושים שנאמרו בו. א"כ הם הבינו, כי מאחר ובסעיף הזה מדובר על איש"ר, כל הכוונות, כגון כ"ח עתים וכו', ואותיות, וכל הרמזים

ופירוש שלישי, שהמלה 'רבא', הן אותיות 'ברא', בהיפוך אותיות. כך מביא מהרי"ן, והאריך על כך בעץ חיים. ועל זאת, מדבר ספר כל בו.

ממילא מובן, מדוע לא הבאנו זאת בפסקי מהרי"ן, כפי שהשמטתי את כל הדברים הקשורים לעניין זה, לפי מה שכתוב במקור. כיון שלא הבאתי את כל הפירושים האלה, זאת לא מגמת הספר, ממילא מובן כי אי אפשר היה להביא גם את ההמשך הזה.

וז"ל מהרי"ן זיע"א בעץ חיים ודף כ"ח, שמה רבא, יש מפרשים יהא שם יה רבה. כלומר, שאנו מתפללים שיהא שמו גדול ושלם. וזהו לעת הגאולה, שיתנקם מעמלק שהוא מזרעו של עשו, שנשבע שלא יהיה שלם עד שיתנקם ממנו וכו'. לאחר מכן הוא כותב כך, ויש שפירשו, כי שמה רבה הוא תרגום של שמו הגדול, עיין אבודרהם ובבית יוסף סימן נ"ז. ויש מפרשים, רבה בהיפוך ברא, כי בשם י"ה ברא עולמו, וכתוב כאן, כ"כ רי"ן. דהיינו, כך כתב רי"ן. אבל ראיתי בכתב יד קדשו, כי זאת טעות, זה לא 'כ"כ רי"ן', אלא 'כ"ב רי"ן', דהיינו 'כל בו ורי"ן'. ספר כל בו, והר"ר יוסף ציאה. וכפי שהסברנו זאת היא כוונתו, לאחר מכן, כי צריך לכוון את שלושת הפירושים הללו.

אבל מצד שני, מהרי"ן שינה את לשון הכל בו. השינויים העיקריים, שספר כל בו כותב, למשוך 'רבא', אבל מהרי"ן לא אומר כך, אלא 'זימשוך אמן יהא שמה רבא'. מהרי"ן שינה את לשונו. הכל בו כתב בלשון 'חייב', משא"כ מהרי"ן.

פתחתי את כתי"ק של מהרי"ן, וגיליתי כי יש לנו כאן הפתעה. ישנן שלש מלים, שהשמיטו אותן בכל ההדפסות של תכלאל עץ חיים, גם במהדורא הישנה שלפני כעת, וגם במהדורא של הר"ר שמעון צאלח. זהו חידוש גדול.

כתוב שם בכת"ק כך, וימשוך אמן יהא שמה רבא וכו', "בנעימה ברתת ובזיע", ויכוין לכל אותם הפירושים שנאמרו בו. נוספו כאן שלש מלים, אשר השמיטו אותן.

זאת מצאתי, כאשר עיינתי בכת"ק, במהדורא קמא. שיצ"ל בצילום, הוצאת קרואני.

כאשר פתחתי את כתי"ק במהדורא בתרא, (מה שנקרא כת"י הרב יוסף רצאבי, וצילומי ביד, שנתגלו לנו בס"ד הוכחות ברורות שהוא כתי"ק, כמו שדיברנו בעבר), גם שם כתובות אותן שלש מלים, אולם הוא הפך את הסדר. כתוב שם כך, וימשוך אמן יהא שמה רבא וכו', ברתת בנעימה ובזיע, ויכוין לכל אותם הפירושים שנאמרו בו.

נו, הדבר יכול להיות? 'ברתת בנעימה ובזיע'? כך מדברים? זה סגנון? צריך היה לומר, 'ברתת ובזיע'. על-דרך הלשון הידוע במקומות רבים. 'באימה ביראה ברתת ובזיע', כמפורסם.

התבוננתי לראות, מה קרה כאן? אני מסתכל ורואה, כי במלה 'ברתת', על האות תי"ו הראשונה, ישנן שתי נקודות. ובמלה 'בנעימה', על האות מיי"ם, ישנה נקודה אחת. ועל המלה 'ובזיע', ישנן שלש נקודות. מה הכוונה בזה? היום בזמנינו, כאשר מישוהו רוצה לשנות את סדר התיבות, כגון אם הוא התבלבל, אז הוא כותב מספרים על התיבות, 1 2 3, או א' ב' ג'. כדי שהמעתיק יבין, שהכותב נתבלבל שם, והסדר צריך להשתנות. א"כ, מהרי"ן עשה נקודה אחת על המלה 'בנעימה', ושתי נקודות על המלה 'ברתת', ושלש נקודות על המלה 'ובזיע'. דהיינו, הסדר צריך להיות 'בנעימה ברתת ובזיע'. כביכול הוא אומר למעתיק, תראה, בשביל מה שאני כעת אמחוק ואגרד וכו', תבין לבדך כי צריך לשנות כאן את הסדר.

מעתיק הכת"י השלישי חשב, כי מהרי"ץ זיע"א התכוון למחוק את התיבות הללו, ולכן הוא לא כתב אותם. ממילא השמיטו זאת בכל הספרים, ואיבדו את הקטע הזה. כנראה עוד מעתיקים חשבו ככה. במרוצת ההעתקה לא חושבים הרבה. לא מתעמקים. אבל ברור בלא"ה שזה לא נכון, כיון שכאשר רוצים לעשות הוראה לסימן מחיקה, עושים זאת על כל האותיות, ולא על חלקן כמו שעשה מהרי"ץ בנדון דידן.

כעת תראו. בשו"ת עולת יצחק נחלק ג' סימן י"ד אות ז', כתבתי בעניין זה בזה"ל, ומכאן ראייה גדולה שעץ חיים כת"י אשר הוא כיום ביד ר' אליהו קאצי הי"ו (שגם ממנו יש צילום בידי שקיבלתי ממנו. טוב עין הוא יבורך, וישר כוחו), אינו כתי"ק של מהרי"ץ עצמו, שהרי שם כתוב וכו', הבאתי שם כמה וכמה ראיות לכך, שזה אינו כתי"ק של מהרי"ץ. אמנם הוא דומה לכת"י של מהרי"ץ, אולי זה משהו מתוך המשפחה שלו, ישנם אנשים שיש להם כתב יד דומה, בפרט אם הם בני אותה המשפחה. אבל ניכר קצת הבדל.

והבאתי שם, שהרב איתמר כהן הי"ו, קצת לא קיבל זאת, וטען שאפשר לדחות את הראיות הללו. למרות שלא הסכמתי עם דבריו, אבל בכל זאת הבאתי אותם, בכדי שלא לקבוע בזה מסמרות. מצד אחד לא נראה לי, אבל לבל יחסר המזג, הבאתי את דבריו, שכביכול ישנן פנים אחרות. אנחנו לא שרירותיים, ומקבלים דעות נוספות. האמת נר לרגלינו.

השבוע אחרי שמצאתי זאת בס"ד, דיברתי עם ידידנו הרה"ג איתמר כהן הי"ו, ואמרתי לו את מה שהתגלה לי וכדלעיל, והוא אמר לי, אה, אם זה כך, אז בודאי שהדבר נתברר בהחלט שאינו כתיבת ידו.

גם הוא מודה, שזאת תשובה ניצחת. ברוך ה', כעת הדבר ברור. כי לא יכול להיות, שמהרי"ץ לא הבין את הסימנים שהוא עשה בעצמו.

כאשר פתחתי את הכת"י השלישי, שישנם המייחסים אותו למהרי"ץ, זה מה שנקרא כת"י רבי אליהו קאדי [קאצי], כי הוא רכש את הספר לפני כמה שנים. ברוך ה' שיש בידי גם צילום ממנו, לברר כל ספק, וראיתי בו כי שלושת המלים הללו, לא כתובות שם, לא קיימות בכלל.

פלא, מה קרה? מה אירע? וכי מהרי"ץ זיע"א, לא הבין למה הוא נתכוון? הוא לא הבין את הרמזים של עצמו? חס ושלום. לא יעלה על הדעת.

על כרחך, היגעתי למסקנא, שזה אינו כתב יד של מהרי"ץ. המעתיק, לא הבין. זאת כיון שבספרים הישנים, מצוי כאשר הסופר טועה, ורוצה למחוק כמה מלים, הוא עושה עליהם נקודות. כאשר עושים נקודה על המלה, פירושו שכביכול הוא עושה קו על כל המלה. תמשוך ותמתח אותה, לסלק אותה מכאן. זה לא מקומה. במקום לעשות קשקוש, שיכער את הספר, עושים נקודה על כל אות. על כל האותיות שהוא רוצה למחוק, עושה עליהן נקודות.

הרי כעין זה בתורה הק', ישנן עשר נקודות בתורה, ובעצם זאת אותה הכוונה. כגון, וְיִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ [בראשית ט"ז, ה'], הַנִּסְתָּרֹת לִיהוָה אֱלֹהֵינוּ וְהַנֶּגְלֹת לָנוּ וּלְבָנֵינוּ עַד-עוֹלָם [דברים כ"ט, כ"ח], דורשים זאת חז"ל, כביכול זה לא כתוב, אלא מחוק. אמר עזרא וכו', לא מחקתי וכו'. הרחבנו בס"ד על כך.

[כנראה הפסיקו הסופרים האחרונים לנהוג כך, מאז ובגלל שזה נעשה סימן לראשי תיבות ולנוטריקון. כי בעבר היו עושים נקודה על כל אות, כגון הקב"ה, לא כתבו כך להורות למלים הקדוש ברוך הוא, כמו שמצוי היום שעושים שני קווים עליונים לפני האות האחרונה, אלא כך הקב"ה].

הוספתי ואמרתי לרב איתמר, איך יכול להיות, שאני הבנתי את הסימן לבדי, ואתה הבנת זאת ממני דרך הטלפון, ומהר"ץ בעצמו לא הבין מה הוא עשה? היתכן שהוא השמיט ומחק זאת? כיצד זה יכול להיות? בשלמא אם המדובר במישהו אחר, אפשר לומר שהוא לא הבין. אבל שמהר"ץ בעצמו, לא יבין את עצמו? על כרחך, זאת ראיה ניצחת, שהכת"י הזה הוא אינו כתי"ק של מהר"ץ. מישוהו אחר כתב זאת, והוא לא הבין את הסימן. הוא חשב, שזה סימן למחוק, וממילא דילגו על כך בכל ההדפסות של העץ חיים. המעתיקים הבאים לא הבינו זאת.

שאלה מהקהל: אולי מהר"ץ חזר בו, שלא צריך 'ברתת ובזיע' באמירת איש"ר?

תשובת מרן שליט"א: יפה, אבל זה לא יתכן לפענ"ד. ראשית, מנין שחזר בו? כאשר האדם חוזר בו, הוא צריך לנמק את הדבר, מדוע הוא חוזר בו. גם אין סיבה שיחזור בו. אין שום סמך לכך. דבר שני, הרי יש לכך מקור בספר הזוהר הק', כתוב זאת בהרבה ספרים, כגון בספר חרדים [מצות התשובה פרק ז'], אפילו החיי אדם מביא זאת [בכלל ל' אות ד'], לענות איש"ר בכל כוונתו "ובכל איבריו", ר"ל בכל לב ונפש יעו"ש. לשון הזוה"ק [פרשת פינחס דף ר"כ סוף ע"א], כל העונה אמן יהא שמיא רבא מברך בכל כחו, (דא איהו כחו) ודאי אצטריך לאתערא כל שיפוי בחילא תקיף וכו', דהיינו לעורר את כל איבריו, והם כותבים, 'לזעזע את כל איבריו'. ספרים רבים מביאים זאת. זהו המקור של מהר"ץ.

דרך אגב, לגבי אמירת איש"ר בקול כוחו, ישנה מחלוקת בין רש"י לתוס' במסכת שבת, מה הפירוש 'בכל כוחו'? רש"י אומר, בכל כוונתו. והתוס' אומרים, בכל כוחו ממש. כך הוא עפ"י הזוה"ק. ישנם רבים האוחזים כך. צריך 'בחילא תקיף', 'בקול רם'. והזוה"ק מוסיף, 'בכל איבריו', לזעזע את כל האיברים.

תשמעו דבר הפלא ופלא. לכאורה, מדוע צריך שיאמר 'בכל כוחו'? למה צריך לצעוק בקול רם? הרי הכוונה היא החשובה, ולא הצורה החיצונית?

ראיתי בספר ארזי לבנון של מהר"ר חיים סנואני זצ"ל, שהביא בשם ספר שאינו מצוי, 'בת מלך', האומר הסבר לכך.

ממה באים רוב החלאים על האדם? למה הרבה אנשים מתים מקיצור ימים? מדוע אינם מאריכים ימים?

כאשר האנשים עצבניים, אם יש בהם כעס, הדבר מביא עליהם מחלות רח"ל. רוב המחלות, באות מהכעס. וְהָסֵר פֶּעַס מִלִּבָּךְ, וְהַעֲבִיר רָעָה מִבְּשָׁרְךָ [קהלת י"א, י']. אנשים שהם שלווים ורגועים, מאריכים ימים יותר. ישנם כאלה האומרים, כי בגלל כך הנשים מאריכות ימים יותר מן הגברים, כיון שהן לא כל"כך מקפידות, הן לוקחות כל דבר בקלות, אין להן דאגות.

הכעס, בא מן הגאווה. אדם כועס, למה פגעו בו, מדוע לא עשו את מה שהוא רוצה. זה בגלל שהוא מחשיב את עצמו. ועל ידי שהאדם מתגאה, הוא מתנפח, הריאה מתנפחת, ונהיית סְרִפָּא בדפנות הריאה. כפי שמצינו בהלכות טריפות, שנסרך לדופן. ישנה סירכא, וח"ו אין סירכא בלא נקב.

מכך באות ח"ו המחלות. ישנו חור בריאה, דלקות וכו' רח"ל.

אולם כאשר האדם צועק, 'אמן יהא שמיא רבא', האויר יוצא והריאה מתכווצת, וממילא הסירכא מתנתקת. זהו פירוש הפלא ופלא. הריאה נתנפחה, בגלל הגאווה. וכעת כשהוא צועק איש"ר, כאשר הוא מוציא את הנשימה, הריאה מתכווצת, וזאת רק 'סירכא בת יומא', היכולה בקלות להתנתק. אם הסירכא תישאר קיימת יום או יומיים, אז כבר קשה לנתק אותה. צריך בכל יום, לצעוק איש"ר.

בכל אופן יוצא, כי מה שמהרי"ץ כותב, 'בנעימה ברתת ובזיע', המקור לכך הוא בספר הזה"ק, למרות שהוא לא ציין זאת. ולא מצאנו, שמהרי"ץ חזר בו מכך. רואים פשוט, כי הסופרים המעתיקים חשבו בטעות, שהוא נתכוון למחוק את התיבות הללו, לכן הם השמיטו אותן.

צריכים לדעת, כפי שאמרתי לעיל, הרי בעבר היו כותבים ביד, לא היה דפוס. אז כאשר הסופר טעה, כגון אם הוא הכפיל את המלים, כתב אותן פעמיים, או שכתב דבר שלא במקומו, כעת הוא צריך לגרד או לעשות קשקוש, וזה אינו נוי הספר, כאשר הוא עושה קו, על המלים, וקל וחומר למלא דיו על כולן. וכן לגרד, זאת עבודה, למחוק ולהשלים ולהאריך אותיות, אז הוא עושה נקודות. זהו סימן ידוע, בספרים הישנים, שזהו סימן של מחיקה. אבל המעתיקים, לא שמו לב שזה 2 1 3, דהיינו שצריך לשנות את הסדר, אלא הם חשבו שהכוונה היא למחוק.

אבל מצד שני, קצת קשה לפוס רהטא, הרי מהרי"ץ כותב זאת בשם הכל בו, ובספר כל בו הדבר אינו כתוב.

התשובה לכך היא, כי כך דרכו של מהרי"ץ בהרבה מקומות, אפילו שהוא מביא דברים בשם ספרים מסויימים, הוא אינו מעתיק את דבריהם ואת לשונם במדויק. הרבה פעמים, מהרי"ץ משנה.

לדוגמא, כפי שהבאנו מקודם, בתחילת השיעור, לגבי ברכת 'אשר יצר את האדם בחכמה', האם הכוונה שהקב"ה נתן לו חכמה או שהוא ברא את האדם בחכמה. מהרי"ץ מביא בדף ו', שלחן ערוך. אבל מי שיראה בשלחן ערוך, ובבית יוסף, ימצא אדרבה, זהו הפירוש העיקרי. חוץ מכך שמהרי"ץ הוסיף עוד כמה מלים באמצע, כאשר ימצא המעיין. ישנו שינוי גדול נוסף. מהרי"ץ עשה עיקר, מן הפירוש

ואולי נוסף בדרך רמז, כי לכן צריך גם לזעזע את האיברים. כיון שהזעזוע, עוזר לניתוק הסירכא.

שאלה מהקהל: לפי זה, האדם יכול לצעוק סתם, בלי קשר לאיש"ר?

תשובת מרן שליט"א: נכון, אתה צודק. זאת היא התשובה לשאלה, וכי האדם צועק ח"ו בשביל רפואות? התשובה היא, כי כיון שיכולתי לעשות זאת גם בלי זה, אז כאשר אני צועק כאן באמירת איש"ר, זהו לשם שמים. חוץ מזה, לפעמים הדבר גם יכול להיות מסוכן. אם הסירכא מחוברת, והוא מנתק אותה בכוח, הוא יכול להזיק בכך לעצמו. לכן צריך כאן, שומר מצוה לא ידע דבר רע [קהלת ח', ה']. הדבר אינו פשוט. הדבר צריך להיות באמצע. צריך לצעוק בכל יום. הרחבתי על זה בס"ד בנפלאות מתורתך הפטרת בשלח, ע"פ בפרע פרעות בישראל.

וזה לשונו של מהרח"ס זצוק"ל בספר ארזי לבנון [עמ' ל"ג], וכתב עוד [ספר בת מלך] טעם אחר, דרך רפואה. וקיצור דבריו הוא, כי הנה נודע שרוב החלאים הבאים לאדם, הם באים מתוך הכעס (הבוער בגופו כאש) הבא מגסות הרוח. ומכאן זה מתגאה הלב, ומנפח הריאה, ונסרך לדופן או לשאר מקומות, ואין סרכא בלי נקב, ומזה גורם לו חלאים. ואם הם רעים, ימות חס ושלום.

אך אם עונה אמן יהא שמים רבא עד דאמירן בעלמא, בכל כוח"ו, היינו בכל נשימתו שהיא כוחו של אדם, אז הרוח הולך מקרבו, והריאה מתכווצת ומנתק כל הסרכות. וזה יועיל לו לרפואה. ועל זה תיקנו רבותינו ז"ל התפילות, כדי שיענו אמן יהא שמים רבא בכל יום כמה פעמים ביום, ויהיה טוב לו סלה. ואם יהיה בו איזה סרכא בת יומא, אזי ינתק בקל. מה שאין כן אם יום או יומיים יעמוד, לא יקים דברו עכ"ל בקיצור. אה, דברי פי חכם חן.

שדייק לצמצם זאת אך ורק למלה רבא. משא"כ מהרי"ץ שפָּלַל את הכל. המקום ברוך הוא יאיר עינינו.

לכן חושבני, כי האמת יורה דרכו.

בזכות השאלה הזאת, אנחנו ב"ה מחזירים אבידה לבעליה, וצריך להחזיר את שלשת המלים הללו. גם יש בכך, לימוד גדול. זכינו, ויהי רצון שנזכה עוד כהנה וכהנה.

שאלה מהקהל: אז מה ההבדל מהספר פסקי תשובות, שהרב אמר כי מצוי שהוא לא מדייק בהעתקת דברי הפוסקים? מה הטענה עליו, אם גם מהרי"ץ כך?

תשובת מרן שליט"א: אין מה להשוות. בפרט שהוא כותב לפעמים בדיוק הפוך לגמרי ממה שכתוב במקור. ולכן צריך לבדוק אחריו. לא לסמוך בעיניים עצומות. מהרי"ץ רק מוסיף נופך.

יותר נכון וביתר ביאור נסביר, שמהרי"ץ אשר הוא מגדולי ישראל ממש, בא בספרו להודיע ולקבוע הלכה והנהגה. ולכן כשהוא משנה איזה פרט, כוונתו להודיע ולהביע בזה את דעתו, שהוא מסכים לדברי אותו חכם שהעלה, באופן זה המסויים דוקא, ולכן הוא מוסיף עליו קצת ומשמיט ממנו קצת, לפי העניין. משא"כ הפסק"ת, שהוא לא בא לחלוק ולא לקבוע, אלא כל מגמתו ומטרתו היא רק ללקט מספרי הפוסקים, אם כן פשיטא שהוא צריך לדייק בהבאתם. והבן.

עניין זה הוא מעין מה שכתב מהרי"ץ כבר לגבי מזמור לתודה [בדף ט"ז ע"א], שמצוה למשוך את אמירת מזמור לתודה בנגינה ולנגן וכו' יעו"ש. אנו נוהגים כך בביהמ"ד פעולת צדיק. זה דבר טוב, אעפ"י ש"העולם" לא נוהג כך, אבל זה חשוב ונכון. כמו שהרחבנו בס"ד לשעבר, וגם בכתובים.

שהקב"ה נתן לאדם חכמה. מה שהשלחן ערוך הביא כפירוש פשוט, בסתם, וכך מוכח גם ממה שהקדים לבאר בבית יוסף, שזהו הפירוש הפשוט, שבריאת האדם היא בחכמה נפלאה, זהו ה'סתם' של השלחן ערוך, משא"כ מהרי"ץ מביא זאת בשם 'יש מפרשים'. מהרי"ץ שינה בדבר שהוא לכאורה קצת מהותי. אבל, מהרי"ץ לא הקפיד על כך, כיון שזהו אינו שינוי ממש. זאת דוגמא שנזכרתי בה כעת.

כמרכן למשל, מי שיראה עוד שם בעץ חיים בדף ל"ב, מהרי"ץ מביא בשם ח"ץ, זהו הספר חזה ציון, למהר"ר עמנואל חי ריקן, בפיסקא 'כולם בחכמה עשית', הוא מביא מדרש עם סיפור על האריה והכלב והאקניקתא, שהיא איזו מין חיה, שהאחד פחד מן השני. מי שיעיין בספר חזה ציון, הוא ציין זאת רק בשורה אחת. מהרי"ץ הוא שהביא זאת בהרחבה, הוסיף את המדרש, בשתיקה.

כך דרכו של מהרי"ץ, בהרבה פעמים, (כמדומני, עכ"פ לפרקים), כי אפילו שהוא מביא מפרשים, הוא אינו מביא את דבריהם במדויק, אלא מוסיף מחכמתו דברים שהם פשוטים אצלו וכדו'.

בנ"ד, גם לפי איך שזה כתוב, איך שנדפס בספרי עץ חיים, אף לפי הגירסא הזאת, בלי שלושת המלים הללו **בנעימה ברתת ובזיע**, אלו אינם בדיוק דברי הכל בו. כי ספר כל בו דיבר רק על תיבת 'רבא', לא על 'אמן יהא שמיה רבא'. מהרי"ץ שינה שם, הוסיף פירושים וכו', ואז כותב אחריו 'זימשוך אמן יהא שמיה רבא'.

והאמת היא, שגם בספר כל בו כתב לפני כן ביאורים על שבעת התיבות של איש"ר וכו', כגון שהם כנגד שבעה רקיעים וכו', אמנם בקצרה לא כמו מהרי"ץ שהרחיב והאריך בזה, עכ"פ בכל זאת סיים הכל בו, חייב אדם למשוך "רבא" וכו' כל אותם המדרשים וכו'. דהיינו

והנה, בעיצומה של הסעודה, נשמע צלצול בפעמון הדלת. הכל נבהלו למשמע הפעמון בליל שבת קודש. פעמון? בליל שבת קודש? הפעמון צלצל שוב, ולאחר מספר שניות נפתחה הדלת בקול גדול שאמר: "שבת שלום".

היה זה הבן שירד מן הדרך, והגיע ברכבו בעיצומה של יום השבת. הוא היה לבוש בבגדי החולין, כשבידו האחת מפתחות הרכב, ובידו השנייה קופסת סיגריות. טוב שהוא לא עישן... הוא בא ומפגין, שהוא מחלל שבת, ש'חלקו בגיהנם'.

הכל התאבנו, ורצו לקבור את עצמם מרוב בושה. מה חושב החתן, כשרואה את חילול הקודש הנורא? הם לא ידעו איך להגיב. והכל הביטו על ראש המשפחה, הרב שלמה וולבה.

מיד כשראה זאת הרב, הוא הפסיק את אכילתו, קם ממקומו בשמחה, פרש את ידיו בחיבה, ובחיוך גדול אמר לבנו: "שבת שלום... כמה טוב שבאת, כבר חששנו שלא נזכה להיות איתך השבת, כשהחתן החדש שלנו נמצא". הוא חיבק את בנו, והוביל אותו לשלחן, כשהוא מוסיף להתעניין בו, ואמר: "מה שלומך? אתה נראה טוב היום, בוא שב תאכל, אני מקוה שבאת רעב, אבל העיקר שהיגעת, אני מאד מעריך את זה".

הוא הושיב אותו לידו, ודאג שיביאו לו את המאכלים, כשהוא לא מפסיק לשבח אותו לעיני החתן, ולהרעיף עליו מלים חמות. הסעודה היתה מרוממת ושמחה, הכל שרו יחדיו שירי שבת, נאמרו דברי תורה, והאווירה היתה נפלאה.

בסיום הסעודה, נתפזרו כולם לישון, כשהרב וולבה מחבק את הבן המיוחד, ומודה לו מכל הלב שהגיע. אה, טוב שהיגעת, אשריך. הבן, היה עם דמעות של רגש בעיניים, ובעודו פוסע לעבר רכבו, הרגיש הוא כי אינו מסוגל להתניע את הרכב ולחלל את השבת. הוא השאיר את המפתחות בבית הוריו, נישק את אביו, ועשה

סיפור על הגר"ש וולבה זצ"ל ובנו שחזר בתשובה עקב יחסו החם והמלבב למרות שפרק עול, ובזכות כך הוא כיום ראש ישיבה חשוב בארה"ב. בכל אדם ישנה מעלה מיוחדת שאין בחבירו.

תשמעו סיפור מדהים. סיפור מעורר. הסיפור הזה איננו ידוע, אבל יש בו הרבה לימוד מוסר השכל. הדבר קצת קשור, למה שדיברנו מקודם, בעניין שובו בנים שובבים, לגבי החוזרים בתשובה.

בעולם התורה אין כמעט אחד שלא מכיר או שמע על הגאון הגדול ר' שלמה וולבה זצ"ל. הוא לימד בישיבת באר יעקב, הוא היה "המשגיח", והיה דמות להערצה. הוא חיבר את הספרים 'עלי שור' המפורסמים, בענייני השקפה, גם אני היכרתי אותו, שהוא הגיע פעם אחת אצלנו ליישיבת קול תורה, בו הוא מדרך כל יהודי כיצד לנהוג במצבי החיים, איך ישפר את אישיותו והנהגותיו.

אך לא הכל יודעים, כי לרב שלמה וולבה היה בן שירד מן הדרך. היה זה תהליך, שהביא בסופו של דבר למצב, כי הבן הודיע בראש גלי כי הוא עוזב את דרך התורה והמצוות, והולך לרעות בשדות זרים. ה' ירחם.

והנה, לא אכנס לכל הפרטים הכתובים שם, בכל אופן היה מצב שהגיעה שבת, שבה הזמינו אורחים רבים, לכבוד שמחת חתן וכלה. שבת של שמחה. והיו יושבים על השלחן, בליל שבת, והיו בשמחה גדולה לכבוד העניין.

ההכנות לבואו של החתן בשבת, הביאו להתרגשות עצומה. מטעמים מיוחדים וערבים הוכנו, השלחן סודר בצורה מעוצבת ביותר, הבית עבר ניקוי יסודי וכו'. בקיצור, הזמינו את כל המשפחה, וגם את הבחורים שנמצאים בישיבות. היתה שמחה גדולה.

והנה, הגיעה שבת קודש. הרב וולבה התיישב בראש השלחן, כשלצידו ישב החתן, החתן מימינו, ושאר המשפחה, והחלו בסעודת השבת.

את הדרך לביתו ברגל. מובן כנראה, שהוא היה כבר נשוי. היה לו בית לבד בסביבה.

החוס והאהבה שקיבל מאביו, בפרט באותו לילה, שבה את ליבו, ונתן לו את כל ההרגשה כי הוא חלק מהמשפחה. ומאותה שבת, החליט הבחור כי הוא משנה את דרכו.

אתם יודעים, מה קרה איתו? אותו בן נושר, היום הוא ראש ישיבה חשוב בארצות הברית.

באחד הימים, כששאלו אותו, מה גרם לך לחזור לדרך? הוא השיב ואמר במלים אלו: "האהבה המיוחדת והאמיתית שקיבלתי מאבא שלי באותה שבת, קבלת הפנים שעשה לי, אשר היתה ללא תנאים. שום דבר, לא דרש ממני כלום, הוא לא אמר לי תסתיר את הסיגריות וכו', כלום, חילל רח"ל. איזה חצוף, לבוא ככה לעיני כולם, להפגין את זה שהוא רח"ל מחלל שבת בפרהסיא. ולמרות שחילל את השבת לעיניו, הוא לא כעס ולא אמר לי ביקורת, ואפילו לא הוכיח אותי שאברך או שאלבש כיפה. הושיב אותי ליד השלחן, כמו שאני, בלי שום דרישות. וכן לא בייש אותי, למה באת ברכב? אלא נתן לי חוס ואהבה. זה, ורק זה, החזיר אותי אל היהדות, וכיום ב"ה אני ראש ישיבה".

זהו כוחם האדיר של חוס ואהבה לילדינו וקרובינו. לקרב ולא לרחק.

אינני יודע מה בדיוק המקור לסיפור הזה, לא מצאתי שהוא מובא באיזה ספר, אבל שלח לי זאת ידידנו הרב ליאור מועלם הי"ו מהעיר רכסים, שהוא נתפרסם בעלון הנקרא טוב לחזות בה, פרשת וארא.

[סיפר זאת בעל-פה, הדרשן הרב חיים הורביץ שליט"א, והם וזולתם הדפיסו זאת. אחרי השיעור נתברר לי, כי יש מכחישים שהמדובר בבנו של הרב וולבה, וטוענים שלא היה ולא נברא. אז כנראה המדובר אינו בו, אלא בבנו של אחד מגדולי המשגיחים המפורסמים. גם הרב הורביץ עצמו הודיענו, שהוא הפסיק לומר שהמדובר ברב וולבה. וגם כי הוא לא אמר

שבנו הוא כיום ראש ישיבה, אלא נושא משרה תורנית, וגם לא אמר שהוא מארצות הברית].

אבל הוא שאל אותי, אינני מבין, כיצד הדבר יכול להיות? לקבל אותו בשמחה? בסדר, אני מבין שהוא יסבול וישתוק, אבל לקבל אותו בשמחה?

במלים אחרות, זאת אינה 'הצגה'? וכי זה לא אמיתי?

עניתי לו, כי ברור שלהגיע אל המדרגה הזאת, זה לא פשוט. איך אפשר לשמות, כשרואים דבר כזה? ואם זה לא אמיתי, זה לא יעזור. זה "הצגה". יהא מורגש, הלב מבין. אלא ודאי, חייב להיות שזה היה אמיתי, דהיינו שהאב "עבד" על עצמו.

אבל איך אפשר, שזה יהיה אמיתי? לשמוח כך? טוב, בסדר, נגיד שהוא כאב לו בעומק הלב. אבל למעשה צריכים לדעת, כי זאת אינה הצגה. גם הקב"ה, כפי שאמרנו לעיל, שובו בנים שובבים, גם הקב"ה מחכה שאנחנו נחזור בתשובה. והקב"ה יודע, פ"י הוא ידע יצרנו [תהלים ק"ג, י"ד]. גם הוא מבין, בסדר, אני מבין שהדור קשה, ושישנן הרבה נסיונות וקשיים. אבל, זאת אינה העמדת פנים.

צריכים לדעת כלל. לכל אדם, ישנה איזו מעלה. אפילו האדם הגרוע ביותר, כל יהודי. אפילו עשיו הרשע, יש בו ניצוצות קדושה.

לדוגמא, ראיתי בספרים שאלה. לפעמים אדם שהוא עם הארץ, ויש לו בן המחוייב במצות כיבוד אב, אבל הבן הוא תלמיד חכם, גברא רבא. איך הוא יכבד את אביו? כיצד הוא מסוגל לכבד את אביו עם הארץ?

אלא מאי, הוא צריך לחפש באביו איזו נקודה, איזו מעלה. לכל אדם יש איזה דבר מיוחד, מדה מיוחדת, כגון מצוה מיוחדת שהוא עושה, ובדבר הזה הוא נחשב 'גדול הדור'. כאשר הבן מפתח את זה, חושב על כך, מעמיק בזה, הוא מעריך את אביו, כי הוא יודע שעל דבר זה הוא מכבדו.

אב ואב מתקיימת כהלכתה, אלא אם כן הבן מעריך את אביו ומעריצו למאד. כי אם לא יעריכנו בליבו ואינו מחשיבו במעמקי נפשו, כי אז אפילו הוא מאכילו ומשקהו וקם לפניו ורץ לפניו, הרי זה לא קיים מצות כיבוד אב. צריך שזה יהיה דבר אמיתי, מעומק הלב.

כנראה, הגר"ש וולבה, כיון שהוא עבד בכוחות הנפש, זאת היתה גדולתו וכל פעליו, אז הוא מצא מסילות בלבבו לחבב ולאהוב זאת, ועי"כ הוא הראה לו אהבה אמיתית. אין לחשוב, שזאת העמדת פנים.

בעצם היה צריך למעשה לנהוג כך כלפי כל רשע שבעולם, אם היינו יכולים, אבל לכל הפחות לגבי בנו. הרי אי אפשר לכבד מחללי שבת וכדו', אבל כיון שהוא הגיע, הוא כבר נמצא כאן, וברוך ה' ראו ולמדו לקח מכך, בבחינת 'כזה ראה וקדש'.

אנו אומרים, שובו בנים שובבים. דהיינו, לקרב אנשים, או קרובי משפחה, אשר ח"ו סרו וסטו מן הדרך. כי בעצם, מי שירד מהדרך, זה לא פלא. לפענ"ד ההיפך, הפלא הוא, מי שנשאר בדרך... מי שלומד תורה, לפי הקשיים והנסיונות העצומים שישנן בדור הזה, אלו נסים ונפלאות, שבני התורה מתגברים עליהם. חסדי י"י כי לא תמנו.

צריך לרחם על אלה שנשרו ונפלו, אבל להראות להם אהבה ואחווה, וממילא הם מרגישים שהם עדיין חלק מן המשפחה, לא התנתקו, ממילא הם ח"ו לא נופלים ומרחיקים לבת.

וכפי שאמרנו, 'שובו בנים שובבים', האות ב"ת שלמלה 'בנים' היא רפויה, רמז למלה 'אבנים', אבנים טובות ומרגליות, כל יהודי הוא ניצוץ גדול.

המקום ברוך הוא יזכנו, יקרבנו וישיבנו בקרוב לפניו, השיבנו אבינו לתורתך, אכ"ר.

זכורני שכאשר הייתי בימי חרפי בישיבת קול תורה, וכאשר היתה שבת חתונה, המשגיח הרה"ג גדליה אייזמן זצ"ל, היה מדבר בשבח הבחור. היו עושים 'קידוש' לאחר תפילת שחרית ביום שבת, והמשגיח היה מדבר. והנה הגיע יום אחד, שהיה בחור אחד, אחד הריקים, אינני יודע מה בכלל היה הקשר שלו לישיבה, כבר אינני זוכר זאת, אבל הוא היה קשור לישיבה, אולי אביו היה תורם לישיבה, לא משנה. אמרתי לעצמי, מעניין מה המשגיח יגיד על הבחור הזה, מה יש להגיד עליו, כיצד הוא ישב אתו. והרי לא שייך שיהא בזיון ביום שמחת ליבו. החלטתי להקשיב הדק היטב לדבריו. תשמעו איזו חכמה. שמת לי, איזה דברים הוא דיבר, כל הדברים היו אמתיים, אבל הוא ניפח את דבריו. מי שלא ישים לב, יחשוב מי יודע איזה דברים הוא משבח אותו, איזה גדולות ונצורות הוא אמר עליו. ולמעשה, הוא לא אמר עליו כמעט כלום, רק זה היה נראה "כאילו". את הדברים הטובים שיש בו, הוא אמר בצורה המעוררת רושם, לכבוד הבחור. אבל יש בו משהוא מסויים, שהוא טוב בו.

ידועים דברי הרמב"ן באיגרתו, וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, ואם חכם או עשיר הוא עליך לכבדו. ואם רש הוא, ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך. שאם הוא חוטא, הוא שוגג ואתה מזיד. הוא לא מבין, הוא לא בדרגא שלך. בכל אדם תמצא, שיש לו מעלות עליך.

א"כ, מסתמא הגר"ש וולבה חיפש בבן שלו הזה, איזו נקודה, שאין לו עצמו ולאחרים רבים את הנקודה הזאת, ועל כך הוא מעריך אותו. ממילא, הדבר שייך.

המקור לכך, בדברי הגר"ח שמואלביץ זצ"ל, באחת משיחותיו. חייב הבן למצוא באביו תכונות מסויימות שבהן הוא מצטיין יותר מכל אחד זולתו, וצריך להעריכו בליבו על כך, שהרי הוא בהן 'גדול הדור'. ואין מצות כיבוד